

עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרוּעָה / תְּהִלִּים פֶּרֶק מ"ז

שאול יונתן וינגורט

המלכת ה' כוללת את הכנעת העמים כולם, שמובילה לכך שעולם מריעים לאֱלֹהִים, וכאשר ה' יושב על כסאו באים נדיבי העמים ומגיני הארץ כדי להלל אותו. שני השלבים בטקס ההמלכה דומים לשלבים בטקס המלכת מלך בשר ודם. בני קרח ראו את העמים כולם נופלים באופן ניסי, ומתוך כך שבו והמליכו את ה'.

מרכז המזמור הוא: עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרוּעָה, ה' בקול שופר. מתואר שאֱלֹהִים עולה בתרועה, ואילו ה' – בקול שופר. על איזו עלייה מדובר כאן? ומה עושה ה' עם קול השופר?

החלק הראשון במזמור (ביה. 33 מילים) מדבר על עליה בתרועה: כָּל הָעַמִּים הִרְיעוּ לֹא־אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה. מהו פירוש המילים תִּקְעוּ כָף? בפשטות, זו עריבות והתערבות, כמו בסיום המזמור: נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ. וכך משמשים המילים הללו בפסוקים של ספר משלי: בְּנֵי אִם עֲרִבְתָּ לְרַעְיָה תִּקְעֶתָ לְזֶרַח כַּפֶּיךָ (משלי ו, א). אָדָם חָסֵר לֵב תוֹקֵעַ כָּף עֲרִיבָה לִפְנֵי רֵעֵהוּ (משלי יז, יח). אֵל תִּהְיֶה בְּתִקְעֵי כָף בְּעֲרִיבִים מְשָׂאוֹת (משלי כב, כו). עם זאת, נראה שניתן לראות במילים הללו רמז למפגש הראשון בין העמים לבין עם ישראל, בין שרו של עשו לבין יעקב: וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּצַּע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקְעַע כַּף יָרְדְּ יַעֲקֹב בְּהַאֲבִקוֹ עֲמוֹ (בראשית לב, כו). אמנם אצלנו זהו שורש ת.ק.ע. ושם זהו שורש י.ק.ע. ואולם, נראה כי תקיעת הכף של העמים במזמור שלנו, היא תיקון לאותה נקיעת הכף של יעקב.

העליה בתרועה באה בעקבות נוראותיו של ה' וגדולתו, כִּי ה' עֲלִיּוֹן נוֹרָא, מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ. ורק כאשר יִדְבֵר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ, וּלְאֲמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ, מתגלה כיצד ה' יבחר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ, אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אֶהְיֶה. מתי העמים יריעו? מתי שכולם יהיו תחתינו. מהו גאון יעקב? בפסוקי התוכחה בתורה נאמר: וְשִׁבְרְתִי אֶת גְּאוֹן עֲזָכֶם (ויקרא כו, יט), ופירש רש"י שזהו בית המקדש, על פי הפסוק: הִנְנִי מַחְלֵל אֶת מִקְדָּשִׁי גְאוֹן עֲזָכֶם מִחֲמַד עֵינֵיכֶם וּמְחַמֵּל נַפְשֵׁכֶם (יחזקאל כד, כא).

(א) לְמַנְצַח לְבָנֵי קִרַח מְזִמּוֹר.

(ב) כָּל הָעַמִּים תִּקְעוּ כָף הִרְיעוּ לֹא־אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה.

(ג) כִּי ה' עֲלִיּוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ.

(ד) יִדְבֵר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ,

וּלְאֲמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ.

(ה) יבחר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ,

אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אֶהְיֶה.

סֵלָה.

(ו) עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרוּעָה,

ה' בקול שופר.

(ז) זָמְרוּ אֱלֹהִים זָמְרוּ זָמְרוּ לְמַלְכֵנוּ זָמְרוּ.

(ח) כִּי מֶלֶךְ כָּל הָאָרֶץ אֱלֹהִים זָמְרוּ. מִשְׁבִּיל.

(ט) מֶלֶךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם,

אלהים ישב על כסא קדשו.

(י) נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם,

כי לא־להים מגני ארץ, מאד נעלה.

לאחר החלק הראשון של המזמור, בא החלק השני, ובו נראה פירוש למילים
ה' בקול שופר.

החלק השני (ז"י. 34 מילים) פותח בתיאור הזימרה: זמרו אלהים זמרו זמרו
למלכנו זמרו. כי מלך כל הארץ אלהים זמרו. משפיל. ולאחר מכן מתואר
המימוש של המלכות: מלך אלהים על גוים, אלהים ישב על כסא קדשו.
הישיבה על הכסא כוללת גם את האסיפה של הנכבדים – מלכי העמים ומגני
ארץ – ומעבר לעליה הראשונית, עתה הוא מאד נעלה. הפעם, לא מכונה עם
ישראל בשמו יעקב, שמסמל את המאבקים עד להכרעה ולתקיעת הכף, אלא
עם אלהי אברהם, המסמל את ההכרה באחדות ה'.

נראה, כי שני חלקי הפרק מקבילים לשני חלקים בטקס המלכת ה', מעין מה
שמוצאים בטקס המלכת בשר ודם – (א) המלכה בתרועה עם כל העם, (ב)
עליה לכסא עם ברכות של הנכבדים. בהמלכת שלמה נאמר (מל"א א, לט-מז):
ויקח צדוק הכהן את קרן השמן מן האהל וימשח את שלמה, ויתקעו בשופר
ויאמרו כל העם: יחי המלך שלמה. ויעלו כל העם אחריו, והעם מחללים
בחללים ושמחים שמחה גדולה ותבקע הארץ בקולם ... וגם ישב שלמה על
כסא המלוכה. וגם באו עבדי המלך לברך את אדנינו המלך דוד לאמר: ייטב
(א־להיך) אלהים את שם שלמה משמך ויגדל את כסאו מכסאך. ומעין זה
מצאנו גם בהמלכת יואש מלך יהודה (מל"ב יא, יב-יד): ויתן עלינו את הנזר ואת
העדרות וימלכו אתו וימשחוהו ויכו כף ויאמרו: יחי המלך ... והנה המלך עמד
על העמוד כמשפט, והשרים והחצצרות אל המלך וכל עם הארץ שמח ותקע
בחצצרות. בחלק הראשון של המזמור שלנו באים כל העמים וממליכים את
ה' בתרועה, ובחלק השני של המזמור שלנו יושב ה' על הכסא, ומתעלה מכך
שמברכים אותו נדיבי העמים ומגיני הארץ.

מתי התעוררו בני קרח לשיר על מלכות ה'? והיכן הם ראו שה' בחר נחלה
ואוהב את גאון יעקב?

ניתן להציע הקשר היסטורי למזמור, כאשר אנו מעיינים בו בתוך ההקשר בו
הוא נמצא בתהילים – בין מזמור מו למזמור מח. במזמור הקודם מתארים
בני קרח את המחסה שהם מוצאים באלהים, ועל אף שיש להם צרות הם לא
מפחדים כאשר הארץ וההרים זזים. לפנות בוקר אלהים עוזר לירושלים,
והגויים והממלכים זזים כאשר ה' נותן בקולו. ה' משבית מלחמות ושורף את
העגלות באש. ואולם, אין זה ניצחון טבעי, אלא ניצחון ניסי, שה' משבית בו
מלחמות, והוא מתרומם מתוך כך שאנחנו מרפים. במזמור הבא מתארים בני
קרח את הגויים שעולים על ירושלים, אך פתאום הם רעדה אחזתם כאשר הם
רואים את גדולת ה' בירושלים. האם ניתן למצוא הד היסטורי למאורע זה?

בספר דברי הימים (דה"ב כ, א-כג) מסופר, שכני מואב וכני עמון ועמקם
מהעמונים באו על יהושפט למלחמה. ויבאו ויגידו ליהושפט לאמר: בא
עליך המון רב מעבר לים, מארם, והנם בחצצרון תמר היא עין גדי. וירא,
ויתן יהושפט את פניו לדרוש לה, ויקרא צום על כל יהודה. יהושפט נענה

בתפילתו, ונאמר כך: וַיִּחְזִיאֵל בֶּן זְכַרְיָהוּ בֶן בְּנֵיהָ בֶן יַעֲיָאל בֶּן מִתְנֵיהָ הַלְוִי מִן בְּנֵי אָסָף, הִיטָה עָלָיו רוּחַ ה' בְּתוֹךְ הַקֶּהֶל. וַיֹּאמֶר: הֲקָשִׁיבוּ כָל יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם וְהַמֶּלֶךְ יְהוֹשֻׁפָט, כֹּה אָמַר ה' לָכֶם, אַתֶּם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲתוּ מִפְּנֵי הַהֶמוֹן הָרֵב הַזֶּה, כִּי לֹא לָכֶם הַמִּלְחָמָה כִּי לֹא־לְהִים. מָחָר, רְדוּ עֲלֵיהֶם, הֲנִם עֲלִים בְּמַעַלְהָ הַצִּיץ, וּמִצְאֲתֶם אַתֶּם בְּסוּף הַנַּחַל, פְּנֵי מְדַבֵּר יְרוּאֵל. לֹא לָכֶם לְהִלָּחֵם בְּזֹאת, הִתְיַצְבוּ, עֲמְדוּ, וּרְאוּ אֵת יְשׁוּעַת ה' עִמָּכֶם יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם, אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲתוּ, מָחָר צְאוּ לִפְנֵיהֶם וְה' עִמָּכֶם.

ואכן, יהושפט קיבל את הנבואה, ויקד יהושפט אפים ארצה וכל יהודה וישבי ירושלים נפלו לפני ה' להשתחוות לה'. ומסופר, שמיד כאשר קיבלו את הנבואה: וַיִּקְמוּ הַלְוִיִּם מִן בְּנֵי הַקֶּהֶתִים, וּמִן בְּנֵי הַקְּרָחִים, לְהִלֵּל לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גָּדוֹל לְמַעַלְהָ.

כאשר בני קרח קמו להלל לה', כנראה הם אמרו את מזמור מו: אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֵה וְעֹז, עֲזָרָה בְּצָרוֹת נִמְצָא מָאֵד. עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהַמִּיר אֶרֶץ, וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יָמִים.

מה היה בסופו של דבר? וישפיעו בבקר, ויצאו למדבר תקוע, ובצאתם עמד יהושפט ויאמר: שְׁמְעוּנִי יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם, הֲאִמְנִינוּ בַּה' אֱלֹהֵיכֶם וְתִאֲמַנּוּ, הֲאִמְנִינוּ בַּנְּבִיאָיו וְהַצְּלִיחוּ. וַיִּוָּעֵץ אֶל הָעָם, וַיַּעֲמֵד מְשֻׁרְרִים לַה', וּמְהַלְלִים לַהֲדָרֵת קִדְשׁ, בְּצִאת לִפְנֵי הַחֲלוּץ וְאִמְרִים: הוֹדוּ לַה' כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ. וּבָעַת הַחֲלוּ בְּרָנָה וּתְהַלְהֶה, נִתַּן ה' מְאָרְכִים עַל בְּנֵי עֲמוֹן מוֹאָב וְהָר שְׁעִיר הַבָּאִים לַיהוּדָה, וַיִּנְגַּפוּ. וַיַּעֲמְדוּ בְּנֵי עֲמוֹן וּמוֹאָב עַל יִשְׁבִּי הָר שְׁעִיר לְהַחֲרִים וּלְהַשְׁמִיד, וּכְכֹלֹתָם בְּיוֹשְׁבֵי שְׁעִיר עָזְרוּ אִישׁ בְּרַעְהוּ לְמִשְׁחִית. וַיְהוּדָה כָּא עַל הַמְצַפָּה לְמְדַבֵּר, וַיִּפְּנוּ אֶל הַהֶמוֹן, וְהֲנִם פִּגְרִים נִפְלִים אֶרְצָה, וְאִין פְּלִיטָה.

הנס הגדול שמתואר בדברי הימים, הוא מה שמתואר במזמור הקודם: מִשְׁבִּית מַלְחָמוֹת עַד קִצָּה הָאֶרֶץ, קִשֵּׁת יִשְׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית, עֲגָלוֹת יִשְׁרָף בָּאֵשׁ. ומעתה, פנו בני קרח לכל העם ואמרו: לָכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת ה', אֲשֶׁר שָׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ. וגם: הֲרָפוּ וּדְעוּ כִּי אֲנֹכִי אֱלֹהִים, אָרוּם בְּגוֹיִם אָרוּם בְּאֶרֶץ. ההצלה הובילה לשמחה בירושלים, כמו שכתוב במזמור, וכך כתוב גם בסיפור (דה"ב כ, כו-כח): וַיִּשְׁבּוּ כָּל אִישׁ יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וַיְהוֹשֻׁפָט בְּרֹאשׁם לְשׁוֹב אֵל יְרוּשָׁלַם בְּשִׂמְחָה, כִּי שָׁמְחָם ה' מְאוּיְבֵיהֶם. וַיָּבֵאוּ יְרוּשָׁלַם בְּנִבְלִים וּבְכַנְרוֹת וּבְחֻצְצוֹרוֹת אֵל בֵּית ה'.

ייתכן, שעליה זו לירושלים הייתה המלכה מחדש של ה', וזהו מזמור מז בתהילים. החלק הראשון במזמור הוא גילוי ה' הגדול והנורא, ומתוך הדברת העמים מסכימים להמליך את ה', ואילו החלק השני הוא ירושלים בתפארתה – ה' יושב על כסאו לאחר המלחמות ונדיבי עמים נאספים כדי לרומם אותו.

להאזנה לשיעור על פרק מ"ז:

peneyhamenora.com/tehilim/47

או חפשו באפליקציות הפורקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

